

АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА МИТНЕ ПРАВО

УДК 342:339.138.(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2022-3.3>

Д. В. Бараненко, доктор юридичних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри теорії та історії держави і права факультету морського права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

О. Ю. Дубинський, доктор юридичних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи, економічних, юридичних та соціальних питань, професор кафедри морського та господарського права факультету морського права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

АДМІНІСТРАТИВНИЙ НАГЛЯД НА СПОЖИВЧОМУ РИНКУ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ

У статті розглядаються теоретико-правові основи адміністративного нагляду на споживчому ринку України. Аналізуються особливості адміністративного нагляду у сфері захисту прав з позиції суб'єкта правовідносин і галузевої належності правових норм, які регулюють ці відносини. Розглядається співвідношення нагляду та контролю у контексті адаптації національного законодавства до вимог Європейського Союзу. Споживчий ринок розглядається як система регульованих нормами міжнародного та національного права вертикальних і горизонтальних відносин економічного, правового, соціального характеру між виробником (продавцем, виконавцем), споживачем і державою в процесі виробництва, реалізації та придбання товару, робіт, послуг здійснення контролю та нагляду за якістю та безпекою товарів (робіт, послуг) та дотриманням інших прав споживачів. Акцентовано на тому, що упродовж значного періоду інститут контролю і нагляду, як і нині, аналізується багатьма дослідниками, обговорюється і в наукових, і в політичних колах, причому думки про співвідношення цих категорій до цього часу все ще є досить різними. У нормативно-правових актах, як і в науковій доктрині, немає узгодженого розуміння розглянутих понять. В одних нормативно-правових актах вживається виключно термін «нагляд», в інших – тільки «контроль», або ж ці поняття розуміються як тотожні й застосовуються одночасно. Відтак, у деяких нормативно-правових актах ми спостерігаємо присутність відразу обох термінів. Підкреслено, що у цьому контексті для деяких науковців близькою є позиція про те, що одним з найсуттєвіших відмінних ознак контролю від нагляду є доцільність, натомість надгляд здійснюється виключно з погляду законності. Окремою тезою подаються погляди тих дослідників, які вважають, що контроль і надгляд існують незалежно один від одного. Зроблено висновок, що адміністративному нагляду у сфері споживчого ринку притаманні загальні риси адміністративного нагляду, однак, безсумнівно, є й особливості, які виділяють його як самостійний вид. Адміністративний надгляд на споживчому ринку становить законну діяльність державних органів щодо суб'єктів господарювання споживчого ринку з перевірки виконання вимог законодавства шляхом застосування комплексу заходів адміністративного примусу для попередження, виявлення і припинення правопорушень, притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності, а також з метою розвитку споживчого ринку.

Ключові слова: адміністративний надгляд, споживчий ринок, контроль, адміністративно-правові відносини.

D. V. Baranenko, O. Yu. Dubynskyi. Administrative supervision at the consumer market of Ukraine: theoretical and legal fundamentals

The article examines the theoretical and legal foundations of administrative supervision in the consumer market of Ukraine. The peculiarities of administrative supervision in the field of rights protection are analyzed from the perspective of the subject of legal relations and the branch appropriateness of the legal norms that regulate these relations. The ratio of supervision and control in the context of adaptation of national legislation to the requirements of the European Union is considered. The consumer market is considered as a system of vertical and horizontal relations of an economic, legal, social nature regulated by the norms of international and national law between the producer (seller, performer), the consumer and the state in the process of production, sale and purchase of goods, works, services, quality control and supervision and safety of goods (works, services) and compliance with other consumer rights. It is emphasized that the institution of control and supervision has been analyzed by many researchers for a considerable period of time, and is discussed in both scientific and political circles, and opinions about the relationship between these categories are still quite different. Normative legal acts, as well as in scientific doctrine, do not have a consistent understanding of the considered concepts. In some regulatory legal acts, the term «supervision» is used

© Д. В. Бараненко, О. Ю. Дубинський, 2022

exclusively, in others – only «control», or these concepts are understood as identical and are used simultaneously. Therefore, in some legal acts we observe the presence of both terms at once. It is emphasized that in this context, some scientists are close to the position that one of the most significant distinguishing features of control from supervision is expediency, instead, supervision is carried out exclusively from the point of view of legality. A separate thesis presents the views of those researchers who believe that control and supervision exist independently of each other. It was concluded that administrative supervision in the field of the consumer market has general features of administrative supervision, however, there are undoubtedly features that distinguish it as an independent type. Administrative supervision in the consumer market is the legal activity of state bodies in relation to business entities of the consumer market to check compliance with the requirements of the law by applying a set of administrative coercion measures to prevent, detect and stop offenses, bring guilty persons to administrative responsibility, as well as for the purpose of developing the consumer market.

Key words: administrative supervision, consumer market, control, administrative and legal relations.

Постановка проблеми. Споживчий ринок – це система регульованих нормами міжнародного та національного права вертикальних і горизонтальних відносин економічного, правового, соціального характеру між виробником (продавцем, виконавцем), споживачем і державою в процесі виробництва, реалізації та придбання товару, робіт, послуг здійснення контролю та нагляду за якістю та безпекою товарів (робіт, послуг) та дотриманням інших прав споживачів. Так, Закон України від 28.12.2014 р. № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» встановив, зокрема, певні обмеження щодо перевірок контролюючих органів на 2015–2016 роки. З метою виключення зловживання правами і наглядовими органами, і господарюючими суб'єктами, зниження адміністративного розсуду державних органів, які здійснюють нагляд при проведенні різного роду перевірок, необхідним є проведення дослідження у цій сфері задля уникнення випадків необґрунтованої відмови у погодженні перевірок органами прокуратури та адміністративними органами і розширення можливостей швидкого реагування на виявлені порушення. Водночас, розгляд питань зміцнення дисципліни і правопорядку у сфері споживчого ринку набуває особливого значення в умовах адаптації національного законодавства до вимог правового регулювання споживчого ринку Європейського Союзу.

Стан дослідження проблеми. Інститут адміністративного нагляду загалом, та у сфері споживчого ринку України, зокрема, був предметом дослідження багатьох вчених, з-поміж яких варто назвати: В. Авер'янова, О. Андрійко, Ю. Битяка, В. Білоуса, І. Бородіна, Н. Бортник, В. Гарашука, Т. Гуржія, Р. Денисова, А. Денисову, В. Заросила, В. Зуя, І. Льїнського, С. Ківалова, Л. Ковалю, Т. Коломонець, В. Колпакова, А. Комзюка, П. Рабіновича, В. Развадовського, О. Романюка, М. Руденка, О. Остапенка, Б. Щетиніна, Х. Ярмачі та інших.

Однак, аналіз досліджень з цієї проблематики дозволяє зробити висновок, що особливості адміністративного нагляду на споживчому ринку України після прийняття Закону України від 28.12.2014 № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» досліджувалися у контексті певного наукового аспекту проблеми без комплексного охоплення теоретичних і практичних проблем. Натомість, у огляду на прагнення України набути повноправного членства у Європейському Союзі актуалізуються питання адаптації національного законодавства, пов'язані зі здійсненням нагляду у сфері захисту прав споживачів, що свідчить про необхідність їх подальшого наукового осмислення з метою вдосконалення практики застосування [1].

Метою статті є аналіз теоретичних і практичних питань розвитку інституту адміністративного нагляду у сфері споживчого ринку України.

Виклад основного матеріалу. Упродовж значного періоду інститут контролю і нагляду, як і нині, аналізується багатьма дослідниками, обговорюється і в наукових, і в політичних колах, причому думки про співвідношення цих категорій до цього часу все ще є досить різними. У нормативно-правових актах, як і в науковій доктрині, немає узгодженого розуміння розглянутих понять. В одних нормативно-правових актах вживається виключно термін «нагляд», в інших – тільки «контроль», або ж ці поняття розуміються як тотожні й застосовуються одночасно. Відтак, у деяких нормативно-правових актах ми спостерігаємо присутність відразу обох термінів. Все це свідчить про доволі часте трактування нагляду і контролю як слів синонімів. Так, у Законі України від 05.06.2014 р. № 1314-VII «Про метрологію та метрологічну діяльність» застосовуються терміни: метрологічний нагляд, контроль.

При цьому, метрологічний нагляд визначається законодавцем як «діяльність, яка провадиться у сфері законодавчо регульованої метрології з метою перевірки додержання суб'єктами господарювання вимог цього Закону, технічних регламентів та інших нормативно-правових актів у сфері метрології та метрологічної діяльності» [2].

Водночас, до сфери законодавчо регульованої метрології вказаним вище Законом віднесено контроль якості та безпечності харчових продуктів і лікарських засобів; контроль стану навколишнього природного середовища; контроль безпеки умов праці; контроль безпеки дорожнього руху та технічного стану транспортних засобів; податковий та митний контроль [2].

У Законі України від 15.01.2015 р. № 124-VIII «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» закріплюється державний нагляд і контроль, здійснюваний центральним органом виконавчої влади у сфері

захисту прав споживачів, а також іншими органами виконавчої влади, здійснюваний у сфері безпеки товарів [3]. Самі ж поняття державного контролю та нагляду не розкриваються. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.03.1999 р. № 339 «Про затвердження Порядку контролю за здійсненням органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади» теж не розкриває суті контролю [4].

Відповідно до Закону України від 05.04.2007 р. № 877-V «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» під наглядом (контролем) розуміються: «діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища» [5].

У деяких статтях Кодексу України про адміністративні правопорушення поняття «контроль» і «нагляд» застосовуються як тотожні (наприклад, ст. ст. 166-21, 188-2, 188-3, 188-5, 188-6, 188-8, 188-10, 188-16, 188-17, 188-42). Натомість, у науковій, довідковій, навчальній юридичній літературі знаходимо різні підходи до визначення понять «контроль» і «нагляд».

При їх аналізі можна виділити декілька думок, що стосуються питання співвідношення контролю і нагляду. Деякі вчені зазначають, що нагляд – це різновид контролю, натомість інші, вважають, що нагляд – це самостійний вид діяльності. У відповідності з останньою точкою зору, категорії «контроль» і «нагляд» розглядаються як рівнозначні поняття.

Водночас, набула розвитку і теза про співвідношення контролю та нагляду як загального і часткового [6]. Для деяких науковців близькою є позиція про те, що одним з найсуттєвіших відмінних ознак контролю від нагляду є доцільність, натомість нагляд здійснюється виключно з погляду законності. Окремою тезою подаються погляди тих дослідників, які вважають, що контроль і нагляд існують незалежно один від одного.

Водночас, Х. Ярмачі дотримується думки, що контроль і нагляд є різними за їх відношенням до свого предмету, за самим предметом, за межами (кордонами) наглядової та контрольної перевірок [7, с. 14–15]. Чимало вчених вважають, що терміни «контроль» і «нагляд» не можуть бути взаємозамінними поняттями. На їхню думку, нагляд, на відміну від контролю завжди здійснюється ззовні відносно об'єктів інших систем [8]. Контроль може відбуватися і всередині системи (самоконтроль). Можна виділити і третю групу вчених, яка дотримується позиції про недоцільність розмежування термінів «контроль» та «нагляд» і заперечує будь-який їх поділ [9, с. 502-503].

Результатом контрольних заходів є прийняття державним органом рішень (видача дозволів, висновків, погоджень, реєстрація, ліцензування, акредитація та ін.), що дозволяють господарюючому суб'єкту чи фізичній особі здійснювати юридично значимі дії та користуватися своїми правами. Об'єктом державного нагляду, який є частиною контролю, виступає діяльність особи, що перевіряється щодо забезпечення дотримання нею норм чинного законодавства.

Натомість, варто зауважити, що нагляд здійснюється за допомогою виконання трьох взаємопов'язаних функцій:

а) проведення перевірок адміністративно-господарської діяльності осіб, що перевіряються, спрямованих на забезпечення дотримання вимог законодавства (організаційно-розпорядча, виробничо-технічна, фінансова, кадрова, контрольна, комерційна, страхова та інші види діяльності), в процесі яких проводиться оцінка стану використання особами об'єктів, що перевіряються, а також оцінюються масштаби заподіяння шкоди і наслідків;

б) вжиття заходів з припинення, попередження порушень і покарання винних у порушенні осіб, а також заходів, спрямованих на мінімізацію і усунення наслідків виявлених порушень;

в) здійснення моніторингу (систематичне спостереження, аналіз, оцінка та прогнозування) стану дотримання вимог законодавства та підготовка пропозицій при необхідності щодо його корегування.

Виділення як об'єкта контролю норм законодавства, на наш погляд, варто піддати критиці, оскільки саме діяльність господарюючих суб'єктів можна скорегувати і підлаштувати під існуючі норми законодавства. Якщо нагляд, відповідно до Концепції, є частиною контролю, тоді і його об'єкт повинен бути частиною об'єкта контролю. Отож, думок про співвідношення нагляду та державного контролю існує багато.

Доцільно виокремити особливості адміністративного нагляду за діяльністю господарюючих суб'єктів на споживчому ринку. На нашу думку, на споживчому ринку здійснюється і адміністративний контроль, і адміністративний нагляд, і обидва види державної діяльності одночасно на різних стадіях здійснення суб'єктами господарської діяльності.

Наприклад, адміністративний контроль в чистому варіанті на споживчому ринку здійснюється вищими органами стосовно нижчих органів і ґрунтується на владі і підпорядкуванні, що відображає, насамперед, управлінський та організаційний аспекти контрольної діяльності. Другий варіант здійснення контролю – між адміністративними органами і господарюючими суб'єктами з метою усунення останніми недоліків при підготовці до основної діяльності, тобто діяльності у майбутньому. Оцінюється при цьому і ефективність, і доцільність їх діяльності.

Отже, контрольований орган чи посадова особа виявлені недоліки можуть усунути своїми силами з метою підвищення ефективності роботи, досягнення заданих параметрів. Прикладом контрольованої діяльності адміністративного органу на споживчому ринку є здійснення контролю якості освіти. Наприклад, в ході перевірок може встановлюватися відповідність (невідповідність) структури освітньої програми освітньої установи вимогам до структури основної освітньої програми початкової загальної освіти.

Кожен заклад освіти захищає свої освітні програми, при цьому оцінюється інноваційний рівень при навчанні. Отже, оцінка якості освіти відбувається у порівнянні з встановленими різними програмами центральним органом для цього конкретного закладу, тобто передусім, оцінюється ефективність освіти.

Істотна особливість нагляду – чітко встановлена спеціалізація. Під його предметом розуміється не вся діяльність піднаглядних суб'єктів, а тільки певні її напрями, аспекти.

Нагляд характеризується відсутністю відносин прямої адміністративної чи організаційної підпорядкованості наглядових органів з піднаглядними об'єктами. У процесі нагляду діяльність відповідної особи оцінюється тільки з погляду відповідності правовим нормам. Органи адміністративного нагляду обмежуються спостереженням, перевіркою дотримання певних норм, нерідко техніко-юридичного характеру, загальнообов'язкових правил, виявленням і припиненням правопорушень, притягненням винних осіб до адміністративної відповідальності.

Деякі вчені дотримуються точки зору, що при проведенні нагляду відсутнє втручання в господарську діяльність суб'єктів споживчого ринку, що перевіряються. Вочевидь, що таку думку можна поставити під сумнів.

Інші вважають, що здійснення нагляду також призводить до втручання в економічну діяльність. Наприклад, при нагляді, що здійснюється службою захисту прав споживачів, до втручання в поточну діяльність призводять деякі заходи забезпечення провадження у справі про адміністративне правопорушення, як-от: тимчасова заборона на реалізацію продовольчих продуктів і непродовольчих товарів тощо. Водночас, службою захисту прав споживачів здійснюється і адміністративний контроль (наприклад, за виконанням санітарно-протиепідемічних (профілактичних заходів)), і санітарно-епідеміологічний нагляд (наприклад, при реалізації індивідуальними підприємцями і юридичними особами продовольчих товарів (продуктів)), і наданні послуг (у сфері охорони здоров'я, освіти, громадського харчування тощо) [10].

Водночас, можливий варіант, коли контрольна діяльність змінюється наглядовою у межах перевірки діяльності одного господарюючого суб'єкта. Таке явище спостерігається при ліцензуванні окремих видів діяльності на споживчому ринку. У Законі України від 02.03.2015 № 222-VIII «Про ліцензування видів господарської діяльності» застосовано термін «контроль за додержанням ліцензіатами вимог ліцензійних умов», який здійснюють у межах своїх повноважень органи ліцензування шляхом проведення планових і позапланових перевірок відповідно до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [11].

Основна мета адміністративного нагляду на споживчому ринку – забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів громадян, у тому числі права на інформацію, якість і безпеку товарів (робіт, послуг). Крім того, на наш погляд, адміністративний нагляд на споживчому ринку не тільки не є адміністративним бар'єром, але й допомагає розвиватися споживчому ринку.

Доцільно погодимося з О. Остапенком, який дотримується погляду, що прогноз, попередження, припинення правопорушень – першорядне завдання адміністративного нагляду, і вже на другому місці – застосування санкцій для правопорушників [12, с. 56–57]. Для адміністративного нагляду завданням є також і відновлення порушених прав споживачів, яке можливе при задоволенні пропозиції наглядового органу про добровільне врегулювання спору.

Основним методом адміністративного нагляду у сфері захисту прав споживачів є метод адміністративного примусу, що включає в себе такі групи заходів, як моніторинг, огляд, планові перевірки, вивчення документів, поданих за запитом, спостереження, інформування.

Варто наголосити на тому, що адміністративний нагляд – це збір інформації посадовими особами наглядових органів. Натомість, моніторинг здійснюється шляхом заповнення господарюючими суб'єктами форм статистичного спостереження та надання цієї інформації наглядовим органам. Така інформація застосовується для складання плану наглядових заходів.

В умовах конкурентної боротьби, у зв'язку з відкриттям нових ринків України у контексті прагнення отримання повноправного членства у Європейському Союзі, саме адміністративний нагляд може дати «підказку» господарюючим суб'єктам, як утриматися на ринку, залучити споживачів, не допустити виникнення надзвичайних ситуацій.

Адміністративний нагляд на споживчому ринку є законною діяльністю державних органів щодо господарюючих суб'єктів споживчого ринку з перевірки виконання вимог законодавства шляхом застосування комплексу заходів адміністративного примусу для попередження, виявлення і припинення правопорушень, притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності, а також з метою розвитку споживчого ринку.

Оскільки споживчий ринок складають різні види послуг, товари та роботи: торгівля, комунальні, побутові послуги, фінансові, страхові, туристичні, освітні, медичні, транспортні послуги, послуги у сфері зв'язку,

пайового будівництва, громадського харчування, з огляду на це можна виділити такі види адміністративного нагляду на споживчому ринку щодо предмету нагляду: за торговельною діяльністю, страховий, банківський, у галузі зв'язку, будівельний, туристичний, у сфері освіти, у сфері охорони здоров'я, ветеринарний, фітосанітарний, санітарно-епідеміологічний, транспортний.

Види адміністративного нагляду на споживчому ринку можна виділити і за суб'єктами, щодо яких здійснюється нагляд: за невизначеною кількістю суб'єктів при дотриманні загальних правил, наприклад, надання послуг у контексті санітарних правил; конкретними господарюючими суб'єктами, які мають ліцензії, наприклад, у сфері регулювання алкогольного ринку, медичної діяльності тощо.

Істотну роль для досягнення поставленого завдання відіграють правові засади. Натомість, вся процесуальна діяльність базується на системі принципів.

Будучи правовою формою управлінської діяльності органів виконавчої влади, адміністративний нагляд базується на закріплених у Конституції України принципах державного управління та на процесуальних принципах, притаманних будь-якій процесуальній діяльності. Найбільш повну класифікацію принципів, притаманних адміністративному нагляду, запропонував Х. Ярмакі.

До основних принципів, крім публічних і приватноправових засад у регулюванні підприємництва, належать загальні принципи підприємницького права, одним з яких є принцип свободи підприємницької діяльності. Відповідно до законодавства в державі гарантовано вільне переміщення товарів, послуг, фінансових коштів, підтримується конкуренція, свобода економічної діяльності. Презумпція добросовісності індивідуальних підприємців і юридичних осіб зумовлює те, що передбачувані порушення необхідно виявити і довести з дотриманням чинного законодавства.

Діяльність державних органів заснована на принципі законності, який пронизує певні аспекти: у відношенні між споживачами та суб'єктами господарської діяльності, у відносинах між господарюючими суб'єктами та органами, що здійснюють нагляд. Вочевидь, що дотримання законності господарюючими суб'єктами на споживчому ринку набуває останнім часом все більшого юридичного значення.

Посадовим особам органу адміністративного нагляду заборонено перевіряти виконання обов'язкових вимог, якщо такі вимоги не відносяться до повноважень органу адміністративного нагляду, від імені яких діють ці посадові особи. До дотримання принципу законності при проведенні адміністративного нагляду можна віднести і відповідальність органів адміністративного нагляду, їх посадових осіб за порушення законодавства України при здійсненні нагляду. Крім того господарюючі суб'єкти можуть звернутися з заявою про оскарження дій посадових осіб та визнання перевірки незаконною у судові органи.

Господарюючі суб'єкти мають право оскаржити дії (бездіяльність) посадових осіб наглядових органів, які потягли за собою порушення їх при проведенні перевірки.

Законодавством регламентується відшкодування шкоди, заподіяної при здійсненні адміністративного нагляду. Водночас варто зауважити, що з метою підвищення ефективності роботи зазначених вище правових механізмів існує потреба у перетворенні системи оцінки діяльності органів нагляду.

При здійсненні адміністративного нагляду зустрічаються випадки, коли метою посадових осіб є притягнути до адміністративної відповідальності якнайбільше господарюючих суб'єктів, застосувати найбільшу кількість складів адміністративних правопорушень. Мають місце і випадки, коли наглядові органи зрощуються з господарюючими суб'єктами, працюють неефективно.

При оцінці діяльності органів нагляду на споживчому ринку необхідно враховувати кількість заяв від споживачів на якість та безпеку товарів (робіт, послуг), відсутність необхідної інформації, епідеміологічну обстановку в регіоні, результати проведення контролю громадськими організаціями. Оцінюються і такі показники, як обсяг наглядової діяльності, її складність, кваліфікація посадових осіб, які здійснюють нагляд, якість процесуальної форми нагляду, статус особи, притягнутої до адміністративної відповідальності, якість позовів на користь невизначеного кола споживачів, а також кількість скасованих постанов судовими органами.

До спеціальних принципів наглядової діяльності на споживчому ринку можна віднести: плановість нагляду; професіоналізм і компетентність посадових осіб державних органів.

Держава повинна забезпечувати професійне здійснення виконання публічних завдань і функцій, у тому числі виконання адміністративного нагляду. Під професіоналізмом розуміється повне знання і володіння і теоретичною базою, і практичними навичками у відповідній сфері діяльності. Професіоналізм передбачає, насамперед, знання тонкощів певній галузі (лікар – у сфері охорони здоров'я, педагог – у сфері освіти, юрист – правової основи суспільного та державного життя тощо).

Нині посадові особи, які здійснюють нагляд на споживчому ринку, повинні також мати певну підготовку у сфері адміністративного права, теорії управління, комп'ютерних технологій, а також володіти комплексом навичок в психології. Теоретичні знання та практичні навички не тільки є основою здійснення посадовими особами щоденної поточної роботи, але й важливою правовою умовою вступу на державну службу в адміністративний орган.

Окрім того, одним з основних принципів є принцип прозорості системи державного нагляду. Для індивідуальних підприємців і юридичних осіб, повинні бути доступні нормативні правові акти, дотримання яких

перевіряється при здійсненні адміністративного нагляду, а також інформація про організацію та здійснення нагляду, про права та обов'язки органів нагляду, їх посадових осіб, за винятком інформації, вільне поширення якої заборонено або обмежено відповідно до законодавства України. Така інформація міститься на сайтах наглядових органів, а також повинна бути надана за запитом господарюючого суб'єкта під час перевірки, наприклад, положення про державний орган. Інформація про проведені перевірки, їх результати відображається на сайтах органів, які здійснюють нагляд. Концепція державної політики у сфері захисту прав споживачів на період до 2020 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 березня 2017 р. № 217-р.) [13] передбачає загальнодоступний державний інформаційний ресурс у сфері захисту прав споживачів, якості та безпеки товарів (робіт, послуг).

Знання такої інформації потрібно для формування уявлення про стан законності, складання планів, виключення можливості проведення щодо однієї юридичної особи або одного індивідуального підприємця кількома органами наглядових перевірок, виконання одних і тих же обов'язкових вимог, встановлених відомчими правовими актами. Виходячи з цього, органи адміністративного нагляду при плануванні, організації та проведенні перевірок взаємодіють:

- у наданні інформації про нормативно-правові акти, що регламентують питання організації та проведення адміністративного нагляду;
- у формуванні завдань, обсягу, строків проведення планових заходів щодо нагляду;
- у наданні інформації про результати проведених перевірок та пропозиціях щодо підвищення ефективності, вдосконалення адміністративного нагляду.

У контексті реалізації незмінного європейського курсу України суттєве значення має пріоритет профілактики порушень перед санкціями. Наприклад, Державною службою України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів розробляються рекомендації для фахівців органів місцевого самоврядування з найбільш актуальних проблем у сфері захисту прав споживачів. У регіони спрямовані методичні рекомендації з питань: проведення експертиз договорів на надання житлово-комунальних послуг, особливості надання платних освітніх послуг, особливості продажу взуття, особливості продажу одягу та інші.

Через офіційний веб-сайт вирішуються завдання інформування населення: оперативне інформування споживачів про їх права і алгоритмах дій в конфліктних ситуаціях; висвітлення діяльності органів, міністерств, відомств, місцевих органів, громадських організацій, спрямованої на захист прав споживачів; інформація про експертні, громадські організації, контрольно-наглядові органи, що здійснюють діяльність в регіонах; інформування населення про проведені громадські заходи, такі як семінари, круглі столи, громадські слухання, дні відкритих дверей тощо.

До принципів адміністративного нагляду на споживчому ринку відносяться і принципи неприпустимості справляння органами адміністративного нагляду з господарюючих суб'єктів плати за проведення заходів щодо нагляду та соціальна спрямованість адміністративного нагляду на захист і відновлення прав громадян у сфері споживчого ринку.

Висновки. Отже, узагальнюючи викладене вище можемо з повною впевненістю сказати, що адміністративному нагляду у сфері споживчого ринку притаманні загальні риси адміністративного нагляду, однак, безсумнівно, є й особливості, які виділяють його як самостійний вид. Адміністративний нагляд на споживчому ринку становить законну діяльність державних органів щодо суб'єктів господарювання споживчого ринку з перевірки виконання вимог законодавства шляхом застосування комплексу заходів адміністративного примусу для попередження, виявлення і припинення правопорушень, притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності, а також з метою розвитку споживчого ринку. Відносини у сфері захисту прав споживачів та нагляду на споживчому ринку регулюються значною кількістю нормативних актів різного рівня. Натомість, варто зауважити, що сьогодні таке законодавство не достатньо систематизовано, що може привести до значного розширення повноважень територіальних органів з нагляду, дублювання функцій органів виконавчої влади у сфері нагляду. У зв'язку з активним інтегруванням у європейський торговий простір, доцільно здійснювати постійний перегляд нормативних актів України, що регулюють досліджувану сферу, з метою гармонізації з європейськими стандартами і нормами.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28.12.2014 р. № 71-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 7–8, № 9. Ст. 55.
2. Про метрологію та метрологічну діяльність: Закон України від 05.06.2014 р. № 1314-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 30. Ст. 1008.
3. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15.01.2015 р. № 124-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 14. Ст. 96.
4. Про затвердження Порядку контролю за здійсненням органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 09.03.1999 р. № 339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/339-99-%D0%BF#Text>

5. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.

6. Денисова А. В. Співвідношення контролю та нагляду. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2 (4). URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-4-2013/item/178-spivvidnoshennya-kontrolyu-ta-nahlyadu-denysova-a-v>

7. Ярмакі Х. П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні : монографія. Одеса : Юридична література, 2006. 336 с.

8. Романюк О. П. Нормативно-правове регулювання функції державного нагляду (контролю) у сфері комунальних послуг URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej20/PDF/12.pdf>

9. Серета О. Г. Щодо співвідношення понять нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 26. С. 496–504.

10. Про затвердження положення про державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 № 667. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248464285>

11. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.

12. Остапенко О. І., Сопільник Л. І. Стандартизація, якість продукції, метрологія, сертифікація в системі адміністративного права : навч. посіб. Львів : Львів. ун-т бізнесу та права, 2011. 123 с.

13. Про схвалення Концепції державної політики у сфері захисту прав споживачів на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 березня 2017 р. № 217-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/217-2017-%D1%80#Text>